

A voltas polo Lérez II

José Carlos Ríos e Amancio Castro,
da Asociación Andaríns do Val do Lérez

Nesta segunda entrega sobre as pontes do Lérez iremos río arriba tratando de cruzar unha soa vez todas as pontes e pasarelas que van dende a ponte que foi romana e logo restaurada na época medieval e que dalgún xeito ten moito que ver co nome da cidade de Pontevedra, ata as que enlazan a Xunqueira de Lérez coa Illa do Covo e a avda. de Bos Aires.

En total nove pontes e pasarelas marcadas no gráfico do itinerario con números ata chegar, nun percorrido circular, ata o punto de orixe que marcaremos como quilómetro cero (Km 0) no miliario Romano atopado nese lugar pertencente a vía romana XIX sito nos xardíns da praza de Valentín García Escudero, onde están á vista parte dalgún arco da ponte do Burgo máis primitiva.

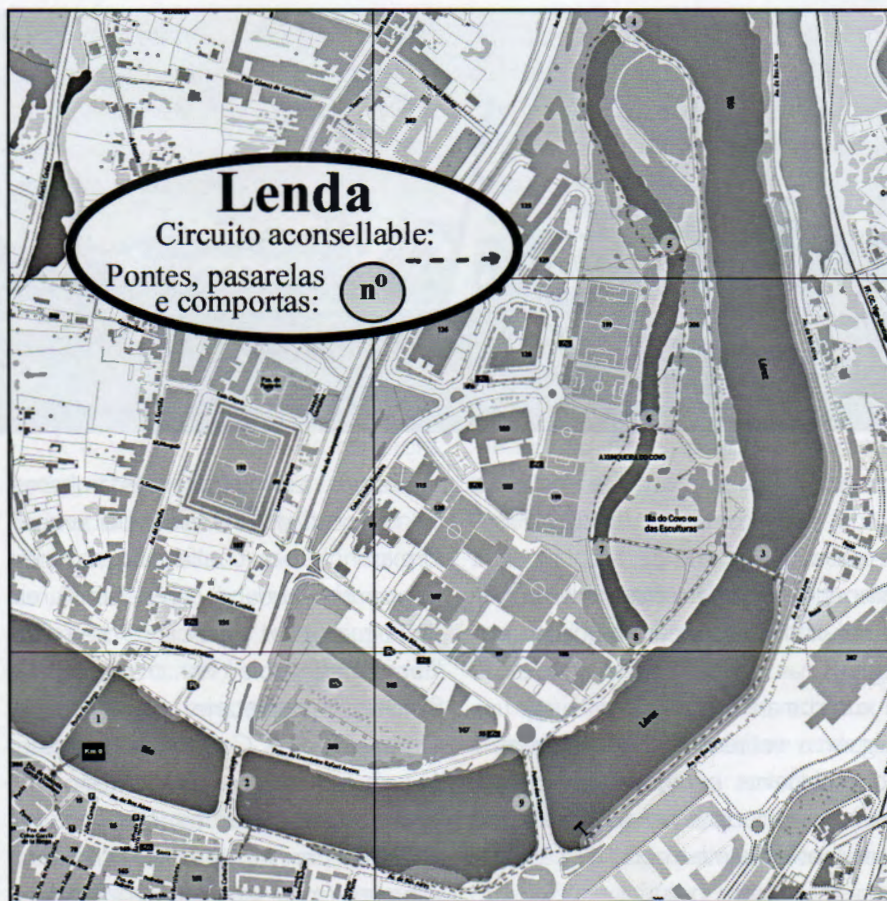
Ao longo do percorrido iremos pondo en valor paisaxes, puntos de interese natural ou ornamental, pois a forza de telos sempre diante dos ollos acabamos facéndoos invisibles.

Ao nome das árbores engadirémoslles o nome científico para concretar exactamente de que árbore estamos a falar.

Empezamos o percorrido dende o mencionado miliario romano.

A árbore que temos no xardín a carón do miliario é un amieiro ou ame-neiro (*Alnus glutinosa*), por certo árbore típica dos ríos.

Empezamos a camiñar guiados pola frecha amarela do Camiño de Santiago

en dirección á Ponte do Burgo (Ponte nº 1) e por ela cruzamos o río.

Ao chegar ao final da ponte xiramos á dereita seguindo a beira dereita do Lérez río arriba.

Pasamos por diante dun cruceiro onde ata mediados do século XX estaba a capela do Santiaguíño do Burgo, na actualidade consérvase parte da fachada na nova igrexa que se fixo nas proximidades do campo de Pasarón.

Continuamos en dirección á Ponte de Santiago (Ponte nº 2). En fronte podemos ver unha vista da Pontevedra que asoma ao río coa parte de atrás do Mercado Municipal ou Praza de Abastos e o colorido das casas sindicais.

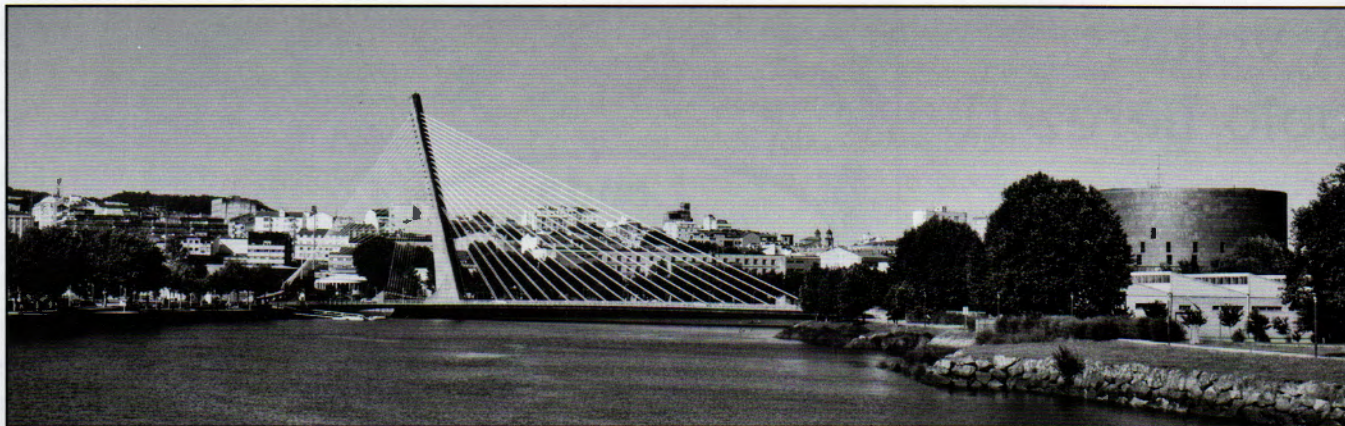
Cruzamos polo paso de cebr e camil bici (os dous carrís da Av. de Compostela) e torcemos á dereita para cruzar o río pola Ponte de Santiago seguindo a beirarrúa esquerda.

Ao chegar ao final da ponte xiramos á esquerda e seguimos río arriba por esta beira do Lérez pola Av. de Bos Aires.

Xa levamos uns 560 m camiñados. Nesta zona ademais dos Plátanos de paseo (*Platanus hispanica*) atopamos unha ringleira de doce palmeiras das Canarias (*Phoenix canariensis*) e logo un rodal de canas de bambú (*Arundinaria japonica*).

Aquí, sobre piso de madeira, temos un banco, pois despois de 710 m camiñados, ben está facer un descanso e contemplar a fermosa "Ponte dos tirantes" debaixo de tres bidueiros (*Betula pubescens*).

Continuamos en dirección a esa ponte e se nos fixamos na vexetación da beira do río observamos que está tapizada cunha planta umbelífera propia dos acantilados marítimos, o perexil de mar (*Crithmum maritimum*). Nas pedras que quedan á vista cando baixa a marea

podemos apreciar a alga coñecida como fucus común ou bocho (*Fucus vesiculosus*) alga que se adapta ben a estar unhas horas en seco. Podemos ver tamén xuncos que resisten quedar asolagados nas mareas vivas, en concreto é o xunco mariño (*Juncus maritimus*), uns salgueiros ventureros (*Salix cinerea*) e dous bidueiros péndulos (*Betula pendula*) e agora cruzamos a rotonda sen meternos na ponte.

Pasamos por debaixo do seu imponente mastro que acariña as nubes os días de brétema, mentres o vento fai soar as cordas da arpa que sosteñen a plataforma da ponte.

Construírona en 1995 deseñada por Leonardo Fernández e Francisco Javier Marterola Armisen.

Situada nun punto que transmite modernidade, co Pazo da Cultura no outro extremo, rompendo as liñas de horizontalidade propiciando multitude de diagonais que aos que nos apasiona a fotografía somos incapaces de pasar polo seu contorno e disparar a gusto, que seguro que será outro matiz, outro punto de vista da nosa entrañable ponte.

Deixamos a rotonda da ponte onde poderíades apreciar bidueiros da especie chorón ou péndulo (*Betula pendula*), unha arboriña de labumo dos Alpes (*Laburnum anagyroides*) máis coñecido polo seu nome castelán "lluvia de oro" pola súa floración primaveral desa color.

Tamén están tres liquidámbares de Formosa ou chineses (*Liquidambar formosana*), un alfaneiro chinés (*Ligustrum lucidum*), tres cultívars do *Liquidambar styraciflua* chamado 'Compostela' polo seu creador José Sánchez, propietario de Viveiros Orvisa (Teo, A Coruña) e dedicado á próxima cidade de Santiago de Compostela. Son tamén curiosas as tres arboriñas da cerdeira híbrida xaponesa no seu cultivar 'Pendula' (*Prunus x yedoensis* 'Pendula') e por último unha pereira de Callery (*Pyrus calleryana*) que no outono a folla pasa por unhas cores preciosas e na primavera échese de flor branca antes da saída da folla.

Achegámonos ao embarcador do Centro de Tecnificación Deportiva. Aquí cumprimos o primeiro quilómetro de percorrido (1 Km).

Se nos fixamos á dereita, onde estaba a entrada á fábrica de Tafisa, podemos observar a imponente imaxe das dúas criptomeras ou alciprestes do Xapón no seu cultivar 'Elegans' (*Cryptomeria japonica* cult. 'Elegans') e de verdade que é unha árbore verdadeiramente elegante, que colle diferentes tonalidades segundo a época do ano.

Continuamos pola beira do Lérez, río arriba, por ese paseo de plátanos (*Platanus hispanica*) ata chegar á Pasarela Peonil (Ponte nº 3) que atravesa o río. Por ela teremos que cruzar para chegar á Illa do Covo,

rebautizada como Illa das Esculturas. A esta illa formada polo Lérez na Xunqueira de Lérez accédese na actualidade por pasarelas e pasos sobre as comportas que manteñen auga suficiente no brazo de río que a converteu en illa natural arimada á Xunqueira.

A illa ten unha extensión de 70.000 m², enclave de gran valor natural e paisaxístico que mereceu ser declarada Lugar de Importancia Comunitaria (LIC), incluída dentro da Rede Natura 2000.

Neste contorno realízase o proxecto denominado "A Illa das Esculturas de Pontevedra", proxecto promovido por Rosa Olivares e Antón Castro, que viu a luz en 1999.

É o primeiro que se realiza en España como unha transformación da paisaxe a través da arte actual.

Doce artistas, nacionais e internacionais, foron invitados a deixar proxectos específicos para a Illa, quedando unha obra permanente que interrelaciona a paisaxe coa tradición do lugar, coa historia da escultura e da pedra e moi especialmente, coa esencia do ser humano e a súa relación coa Natureza.

A pedra, material presente en todas as esculturas, representa a pervivencia do camiño como ruta ou como encontro de culturas.

A idea de liberdade e diferenca enchen conceptualmente este proxecto, creándose así a primeira Illa das Esculturas de España e unha das poucas e xa históricas iniciativas internacionais de similares características.

No noso percorrido teremos a ocasión de pasar por cada unha das mencionadas esculturas que iremos comentando para enriquecer o paseo.

Deste xeito ao rematar a pasarela que nos pon na Illa do Covo, xa levamos camiñado 1600 m. Xiramos á dereita e alí mesmo, a escultura en granito rosa de Pomño, que o autor pontevedrés Enrique Velasco titulou "Xaminorio Xunquevenes Abay".

Son dous camiños de granito Rosa Pomño, elevados sobre o chan, un deles cun rego de herba entre a pedra que nos quere indicar a unión entre pedra e natureza.

Entre o paseo e o río podemos apreciar dous plátanos (*Platanus hispanica*) e dous carballos americanos (*Quercus rubra*).

Seguimos polo paseo central e á man esquerda obsérvase unha plantación de carballos comúns (*Quercus robur*).

Seguimos pola avenida central e ao chegar aproximadamente aos 1700 m, nunha encrucillada á man esquerda,

está a obra do Alemán Ulrich Rückriem un enorme piar de granito de sección cadrada que titulou "Estela". Quere rememorar as tradicións galegas dos postes que salpican o noso rural.

Seguimos de fronte por este longo paseo central, sempre cheo de persoas facendo deporte a calquera hora que pases.

A uns trinta metros da escultura anterior empeza a obra de Jenny Holzer de Ohio USA. Trátase dunha serie de oito bancos de granito gris de Arcade, que ademais de poder utilizarse como tales teñen gravados textos que incitan á reflexión. Seguen ao longo de boa parte do paseo central.

Á dereita, entre o paseo e o río, toda unha plantación de carballos americanos (*Quercus rubra*), que no outono inundan a paisaxe de tonalidades vermellas que contrastan co verde doutras árbores.

Aos 1770 m do percorrido e á beira dereita, temos a escultura do portugués José Pedro Croft, feita en granito gris perla de Mondariz que titulou "A casita" ou "Cabanote sen portas nin xanelas".

Nesa zona podemos observar os plátanos de paseo. Entre o paseo e o río vemos especies de carballo americano (*Quercus rubra*) e pasada a

"Casita" outra especie de carballo, o carballo pubescente (*Quercus humilis*), que ten uns irmáns da mesma época na Alameda de Pontevedra a carón do palco da música.

A continuación toda unha ringleira de plátanos (*Platanus hispanica*) ata chegar a altura do último banco de pedra. A continuación aparecen tileiros (*Tiliasp.*) nas dúas bandas da pista, mesturadas con carballos americanos (*Quercus rubra*) e plátanos (*Platanus hispanica*).

Seguindo recto, chegamos pronto aos 2 quilómetros de percorrido.

Seguimos e, 80 m máis adiante, á man dereita, os paseantes pódense sentar nos bancos á sombra duns plátanos e á man esquerda vai aparecendo o bosque de eucaliptos (*Eucalyptus globulus*) misturados con algúns liquidámbares (*Liquidambar styraciflua*) e entre eles atoparemos as esculturas do escultor, nado en Vigo e formado en Brasil, Fernando Casás, que titulou "36 Justos" que semellan a 36 tocos de árbores que saen do chan, realizados en granito negro de Campo Lameiro que simulan os restos dalgunha catástrofe.

Nas árbores do fondo do eucaliptal, están agochados tres medallóns feitos de lousa verde, situados a 5 m de altura de diferentes toros de eucaliptos que o autor denominou "Petrarca" do escultor e escritor formado en Glasgow, Ian Hamilton.

En cada medallón aparecen gravados o nome de Petrarca e uns números romanos que corresponden a tres sonetos de amor que o poeta italiano escribiu dedicados a Laura.

Retornamos á pista central e fixámonos á dereita, cerca da beira do Lérez. Para apreciar o espazo de Dan Grahán, coa súa obra que titulou

"Pyramid", un xogo de poliedros piramidais en granito rosa de Porriño, obra deste escultor norteamericano, que despois de ubicacións anteriores, atopou neste lugar o seu sitio definitivo.

Seguindo a senda principal podemos admirar, nun dos salóns do Lérez, fondada a modo de batea flotante, a obra do cambadés, Francisco Leiro que titulou "Saavedra, zona de descanso". Ao fondo a praia fluvial do Lérez, a ponte do tren e no alto do monte, o mosteiro de San Salvador de Lérez.

Continuamos e pasamos pola ponte de terra sobre unha comporta (Ponte nº 4) que regula o paso da auga no que era o brazo de río que configuraba a Illa do Covo.

No cruce de camiños temos dúas opcións: Ir á dereita río arriba, opción que desestimamos, ou coller á esquerda pegados á beira do río, que será a que tomemos.

Pasaremos a carón dunha robinia (*Robinia pseudoacacia*), algunha acacia negra (*Acacia melanoxylum*), sabugueiros (*Sambucus nigra*) e carballos (*Quercus robur*). Estas árbores son ventureiras, é dicir, que non son orixinarias dunha plantación.

Seguindo pegados á beira deste brazo de río (na actualidade con entrada e saída da auga con sendas comportas para que non quede seco

nas mareas baixas) vemos un cruce que á dereita nos levaría ao Campus da Universidade. Nós seguiremos de fronte, baixo a cuberta de amieiros (*Alnus glutinosa*), carballos (*Quercus robur*), salgueiros (*Salix atrocinerea*) e robinias (*Robinia pseudoacacia*), todas elas ventureiras.

Neste lugar levaríamos acumulados máis de 2500 m. Á dereita, agochados entre as árbores, aparece un dos edificios do Campus Universitario e unha colorida Escola Infantil.

Seguimos camiño e pronto se fai visible un muro, moi ben conservado, que debía separar as veigas da xunqueira que nas mareas vivas e nas riadas quedaba totalmente asolagada. O muro está flanqueado por Carballos (*Quercus robur*), posiblemente ventureiros.

Gustaríanos pensar que ese muro estivera catalogado como unha escultura máis en homenaxe ao bo facer dos nosos canteiros.

Aos aproximadamente 2700 m de andaina damos de fronte cun camiño. Collemos á esquerda en dirección á pasarela que temos á vista, pero antes de chegar á man esquerda arranca entre unhas matas de canas indias (*Arundinaria Sp*) e loureiros (*Laurus nobilis*) a escultura deseñada polos irmáns franceses

Anne e Patrick Poirier, que conxuntaron as plantas e a pedra na obra que denominaron "Una folie o Pequeno Paraíso para Pontevedra".

Continuamos o percorrido cruzando a pasarela (Ponte nº 5) e virando á dereita ao remate da mesma, seguindo o sendeiro pegado á beira do brazo de río por onde podemos observar familias do alavanco real (*Anas platyrhynchos*) que crían nese lugar pois teñen comida dabondo entre os limos e os xuncos. Non é estraño velos acompañados de máis dalgún visitante ocasional.

Por esta zona do sendeiro temos o carballo americano (*Quercus rubra*) que no outono, a follas, colle unha color vermella espectacular, logo temos un posible freixo (*Fraxinus angustifolia*), a cerdeira xaponesa (*Prunus cerasifera*), a cereixeira común (*Prunus avium*) e varias matas de tamargueira (*Tamarix gallica*).

Á esquerda destas arboriñas, agochada entre o xunco, está a intervención que deixou o artista inglés Richard Long que titulou "Linea de Pontevedra", un camiño de cascallos de granito branco de 37 m de lonxitude.

Ao chegar ao cruce xa levamos máis dos tres quilómetros percorridos e collemos á dereita para cruzar a pasarela. Antes de cruzar se nos apetece podemos visitar indo á esquerda o "Laberinto de Pontevedra" do oriundo dos Estados Unidos de Norte América, Robert Morris. Recrea o labirinto de Mogor e está feito con postes de granito de 2 m de altura con cubertas de lousa. Percorrer este labirinto, é toda unha experiencia.

Seguimos a nosa ruta onde a deixamos, e cruzamos a pasarela (Ponte nº 6) que nos permite facer unha parada no bar e no parque infantil alí instalados.

Logo collemos polo camiño mais preto do río, camiñando de xeito que quede este á man esquerda.

Pasaremos a carón de cerdeiras xaponesas (*Prunus cerasifera*), as maceiras bravas de Siberia (*Malus baccata*), cando teñen os froitos maduros, semellan cereixas. Pasamos arrente de carballos (*Quercus robur*), cereixeiras (*Prunus avium*), freixos (*Fraxinus angustifolia*).

Ao chegar á seguinte pasarela (Ponte nº 7), xa levamos percorridos máis de 3300 m. Cruzámola e seguimos pola longa estrada de madeira que nos protexe na zona da antiga xunqueira inundable, nas mareas vivas. Acontecemento que a día de hoxe, segue a ocorrer, pois nese punto non se fixeron recheos e a auga oscila de nivel entrando polas comportas que fan renovar a auga neste brazo do río Lérez.

Ao rematar o camiño entaboadado, desembocamos nunha pequena praza cun farol artístico de tres brazos.

Alí hai que buscar a escultura do italiano Giovanni Anselmo que presentou un poste 1,20 m en granito negro de Campo Lameiro e que denominou "Ceo acortado", representa o espazo entre o ceo e a terra, entre nós e a inmensidade.

Despois de atopala collemos á dereita pola pista de terra principal que vai pegada á beira dereita do Lérez en dirección á Ponte dos Tirantes.

Pasados os 3700 m pasamos por riba da comporta que regula a entrada e saída de auga no brazo de río que configura a Illa das Esculturas (Antiga Illa do Covo) no gráfico sería a ponte nº8.

Seguimos na dirección á Ponte dos Tirantes e imos pasando por liquidámbares (*Liquidambar styraciflua*) coas súas follas estreladas e tamén varias árbores

das tulipas (*Liriodendron tulipifera*) árbore moi característica pois ademais das flores que semellan tulipas de lámpadas, teñen o ápice da folla truncada.

No centro de Formación que nos queda á dereita podemos observar no interior do xardín, unha faia (*Fagus sylvatica*), unha sequoia (*Sequoia sempervirens*) e algún carballo (*Quercus robur*).

Chegamos á rotonda da Ponte dos Tirantes (Ponte nº9). Deixamos a un lado o recinto feiral e o Pazo da Cultura e cruzamos a ponte.

Ao chegar ao final da ponte torcemos á dereita para seguir río abaixo pola marxe esquerda do Lérez, tramo que xa fixemos case no inicio do percorrido.

Alí, aínda cerca da ponte, levamos mais de 4000 m percorridos.

Coa marea baixa podemos observar unha pequena praia, orixinada polo desaugue do rego Valdecorvos onde acostuman a parar gaivotas de varias especie, pombas, parrulos, garzas e gargetas, corvidos varios e se tendes sorte, ás veces, está polas proximidades a lontra. Xa se sabe, se hai peixe hai vidiña.

Seguimos camiñando pola beira do río ata o semáforo do paso de cebrá que hai antes da Ponte de Santiago. Cruzamos os dous carrís da avda. de Bos Aires e buscamos á dereita o outro paso de cebrá que cruza a rúa Padre Amoedo para entrar na rúa Serra entre a parte posterior do 6º edificio do Museo e as casas sindicais.

Alí no comezo da rúa, debaixo do edificio do museo, vemos as ruínas da muralla de Pontevedra.

Seguimos adiante e se fose domingo veríamos o mercado de antigüidades tamén diante da fachada principal do Mercado de Abastos de

Pontevedra, que ben paga a pena darse unha volta polo seu interior se estamos en horario comercial.

Ao longo da rúa Serra non vos perdades algunhas das árbores que vos mencionamos: varios exemplares do bidueiro de Jacquemont (*Betula utilis* var. *Jacquemontii*) caracterizado por ter a casca máis branca de todos os bidueiros, un exemplar do liquidambar de Formosa ou chinés (*Liquidambar formosana*) ten as follas con só tres lóbulos e un exemplar do cultivar 'Perla' do *Liquidambar styraciflua*, cultivar de porte columnar.

Ao rematar a rúa Serra buscamos torcendo á dereita a praza de Valentín García Escudero, onde podemos localizar o miliario orixe do noso percorrido co que estaríamos en máis dos cinco quilómetros (5 Km) percorridos.

Se dispoñedes de tempo nesta praza tendes varias árbores por descubrir: varios xinkgos (*Ginkgo biloba*), a color amarela das follas no outono son dignas de apreciar, varios bidueiros péndulos (*Betula pendula*), teñen as políñas pendurantes, dous bidueiros de Jacquemont (*Betula utilis* var. *Jacquemontii*), similares ao da rúa Serra, dous comos, en castelán "comejo florido" (*Cornus florida* cultivar 'American Alemart'), cinco liquidámbares do cultivar 'Rotundiloba' (*Liquidambar styraciflua* cultivar 'Rotundiloba') caracterizado por presentar os lóbulos das follas redondeados. Tres exemplares da cerdeira xaponesa florida (*Prunus serrulata*), dúas pereiras de Callery (*Pyrus calleryana*), un carballo común (*Quercus robur*) e un tileiro americano (*Tilia americana*) para completar a colección.

Esperamos que esta posta en valor de arte e natureza vos abra a porta a gozar un pouco máis do que dispoñemos xa que, ás veces por descoñecemento, desaparece de diante dos nosos ollos.